

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова вченої ради  
факультету \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ / \_\_\_\_\_

Протокол N \_\_\_\_\_

«\_\_» \_\_\_\_\_ 2025

### МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

з підготовки до семінарських занять з **«КОНСТРУЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ  
(ПАРАДИГМА ТА МОДЕЛІ КАРТИНИ СВІТУ)»**

Рівень вищої освіти      бакалаврський

Спеціальність -            033 філософія

Освітня програма -        політична філософія

УДК  
М 54

Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять з **«Конструювання реальності (парадигма та моделі картини світу)»** для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 033 філософія

освітня програма – політична філософія

Упорядник:

Астапова–Вязьміна О.І., канд. філос. наук, професор кафедри філософських і політичних наук

Рецензент: Бойко А.І., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і політичних наук

Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять з **«Конструювання реальності (парадигма та моделі картини світу)»** для здобувачів освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 033 – філософія освітня програма – політична філософія всіх форм навчання

У виданні містяться відомості щодо підготовки до семінарських занять.

Методичні рекомендації затверджені на засіданні кафедри філософських і політичних наук

Протокол N12 від «23» червня 2025 року

Завідувач/ка кафедри \_\_\_\_\_ Анжела БОЙКО  
*підпис ПІБ*

Обговорено та рекомендовано до затвердження методичною комісією Факультету гуманітарних технологій  
«25» червня 2025 р., протокол N 11

Голова методичної комісії факультету \_\_\_\_\_ /Алла ЛИСЕНКО  
*підпис ПІБ*

## ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<b>Тема 1</b> <i>Метафізика та онтологія: їх сутність та статус у філософському знанні</i>
<i>Проблема співвідношення теорії та історії філософії. Чи можливе об'єктивне викладення історії філософської думки? Історія філософії як інтерпретація реального історичного періоду. Проблемне та концептуальне коло філософської проблематики. Походження і сенс термінів «метафізика» та «онтологія». Філософія та міф. Філософія та література. Філософія та наука/мистецтво. Метафізика та інші розділи філософії. Метафізичні проблеми в онтології, епістемології, теології, етиці. Сучасний підхід до метафізичної проблематики</i>
<b>Тема 2</b> <i>Рівні конструювання реальності.</i>
<i>«Дофілософські» ідеї становлення онтологічного і метафізичного міркування: символіка смерті, сон і пильнування, пам'ять, слава, майстерність, символ «другого народження», минуле, природа. Онтологічний рівень. Гносеологічний рівень. Аксиологічний рівень. Праксеологічний рівень. Філософська/цифра антрологія. Етика. Естетика. Соціальна філософія. Філософія мови. Філософія релігії. Філософія права. Політична філософія. Філософія науки. Філософія техніки. Класична метафізика та критерії її класифікації. Платонівська та Арістотелівська парадигми. Неоплатонівська концепція. Фома Аквінський та схоластика. Мислення Нового часу: Декарт, Спіноза, Ляйбниц, Юм, Кант. Східний та західний типи метафізики: компаративний аналіз.</i>
<b>Тема 3</b> <i>Онтологічні та метафізичні ідеї: практика античної реалізації</i>
<i>Що я можу знати? Що я повинен/на робити? На що можу сподіватись? Що таке людина? Відмінність як фундаментальна категорія метафізики. Онтологічні погляди Парменіда і вчення Зенона щодо предиката єдності буття і вимоги актуальної безкрайності (обґрунтованості) світової сукупності і відношень існуючого. Ідеї Геракліта про дискретність існування; вчення про числові гармонії у піфагорійців; Сократ про майєвтичну артикуляцію буття. Погляди Платона та Аристотеля щодо онтологічних проблем буття. Інтерпретація метафізичних категорій.</i>
<b>Тема 4</b> <i>Метафізичні основи християнства: онтологія, теологія, Бог, людина.</i>
<i>Порівняльний аналіз античної метафізичної традиції і нового християнського досвіду, античного і християнського онтологічних зразків «божественного». Християнські онтолого-метафізичні трансформації і варіації Платона та Аристотеля. Проблема співвідношення розуму і віри як онтолого-метафізичної проблеми. Онтологічна модель Фоми Аквінського. Онтологічний доказ існування Бога, заснований на логічному аналізі поняття про нього. Зв'язок метафізичної проблематики Середніх віків з дискусією про універсалії та значення цієї дискусії для розвитку філософії і, в подальшому, природничих наук. Номіналізм. Вільям Оккам. «Бритва Оккама» – методологічний принцип простоти, оккамівський закон достатньої підстави. Метафізичні позиції Дунса Скота. Неізоморфне співвідношення матерії і форми, неототожнюваність матеріальності і тілесності, передуючий спінозівському, принцип самопричинності субстанції. Реалізм. Зміст понять суще і субстанція в схоластичних системах</i>
<b>Тема 5</b> <i>Концепції та моделі світу в Новий час</i>
<i>Метафізичні концепції в рамках раціоналізму Нового часу. Кардинальні зміни у поглядах на метафізику, її предмет та задачі. Боротьба зі схоластичними догмами. Метафізика Ф. Бейкона як формальне вчення про принципи і методи пізнання. Сумнів – вихідний принцип філософії Бейкона. Р. Декарт: створення єдиного корпусу універсального знання на основі метафізики. Зміщення центру уваги від буття як такого до субстанції як його атрибуту. Природа субстанції в метафізиці Г. Ляйбніца і Б. Спінози. Принцип достатньої підстави у Лейбніца. Відхід від матеріального розуміння сутності субстанції до енергійного в філософії Спінози. Англійський емпіризм Дж. Берклі та Д. Юма. Можливість метафізики під сумнівом. Вольф Х. – систематизатор метафізики Нового часу. Поділ філософії на теоретичну і практичну. Елімінація проблеми граничних основ буття з предметного поля метафізики через різке розмежування вчення про буття і</i>

<i>вчення про Бога. Загальна онтологія перетворюється на формальне вчення про загальні принципи і поняття</i>
<b>Тема 6 Системи німецького ідеалізму: основні парадигми</b>
<i>Сутність «коперниканського перевороту з позиції обґрунтування метафізики. Радикальний зворот від об'єктивізму до суб'єктивізму в філософії І. Канта. Кантівське вирішення питання «Як можлива метафізика?». Людські можливості пізнання як спроба онтологічної артикуляції. Специфіка етики як можливості (можлива форма) метафізичного дискурсу. Панлогізм в онтології; діалектика як метод і структура онтологічної системи. Вплив точного математично-природознавчого пізнання на формулювання методів метафізики. Ототожнення буття і мислення Г. Гегелем. Гегелівський панлогізм та принципи і закони гегелівської діалектичної логіки. Негативне тлумачення метафізики: метафізика як метод, що протиставлений методу діалектичної логіки.</i>
<b>Тема 7 Онтологічні концепції 19-20 століть.</b>
<i>Критика метафізики з двох позицій: позитивізму та ірраціоналізму. Перегляд традиційних цінностей. Нігілізм Ф. Ніцше як заперечення класичної метафізики. Спростування і «подолання» метафізики позитивізмом 19-го ст. (О. Конт, Г. Спенсер). Логічний позитивізм Віденського гуртка в 20-му ст. (М. Шлік, Р. Карнап, Г. Рейнхард) – метафізика як аналіз природньої і наукової мови. Аналітична філософія (прагматизм та лінгвістичний аналіз на шляхах часткової реабілітації метафізики. Відродження метафізики в екзистенціальній філософії М. Хайдеггера. В пошуках втраченої єдності світу: «фундаментальна онтологія». Суцце і буття – що є предметом метафізики? Буття та людське існування. Постмодернізм: деконструкція метафізики, криза метафізичних основ (Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотар). Розвиток класичної метафізики в неотомізмі (Ж. Марітен, Е. Жильсон).</i>
<b>Тема 8 Подвійний характер філософського знання.</b>
<i>Філософія як раціонально-теоретична свідомість. Відмінність філософії від науки. Предметне самовизначення філософії. Виокремлення специфічного філософського методу. Філософія як теоретичний світогляд. Основні форми світогляду. Основне питання світогляду: Людина-Світ, Ми і Всесвіт, Я і Всесвіт. Антропоморфн-соціоморфний та натуралістично-редукціоністський світогляди. Класифікація філософських світоглядів. Філософія як любов до мудрості. Епістемна філософія. Технематична філософія. Постмодерністська філософія. Функції філософії. Специфіка філософської мови. Діалогічність філософії.</i>
<b>Тема 9 Філософська онтологія. Категорія «буття» і проблема предметного самовизначення філософії</b>
<i>Поняття і значення онтології. Змістовне наповнення поняття буття в історикофілософському процесі. Буття як гранично широка категорія онтології. Співвідношення буття і небуття. Статус ніщо у Парменіда, Платона, Сартра. Буття і становлення. Співвідношення мислення і буття. Три аспекти проблеми буття: усвідомлення суперечливості неминуючого і плінного та їх взаємозв'язку, питання про єдність світу, світ – об'єктивна і суб'єктивна реальність. Форми буття: буття речей, процесів і станів природи (перша природа і друга природа); буття людини (єдність природньо-біологічного, психологічного і соціальнокультурного виміру); буття духовне; буття соціальне; віртуальне буття.</i>
<b>Тема 10 Властивості</b>
<i>Сутність властивостей. Властивості і речі. Властивості, якості, атрибути. Класифікація властивостей. Властивості субстанційні та акцидентальні. Проблема існування властивостей.</i>
<b>Тема 11 Відношення</b>
<i>Сутність відношень. Відношення, властивості і речі. Класифікація відношень. Відношення зовнішні і внутрішні. Проблема існування відношень. Відношення і множини. Релятивізм</i>

<i>та абсолютизм у метафізиці.</i>	
<b>Тема 12</b> <i>Процеси й стани. Еволюційні концепції</i>	
<i>Поняття змін і незмінності. Статика й динаміка реальності. Зміни й буття. Відносини мінливого й незмінного у світі. Поняття процесу й стану. Класифікація процесів і станів. Проблема джерела мінливості. Метафізичні й діалектичні концепції. Поняття розвитку, прогресу, регресу. Діалектика як теорія розвитку. Критика діалектики. Еволюційні теорії розвитку. Проблеми світової еволюції.</i>	
<b>Тема 13</b> <i>Час і простір</i>	
<i>Час і простір як атрибути буття. Поняття простору, його різновиди й топологічні властивості. Поняття часу, його різновиди й топологічні властивості. Час, простір і об'єкти. Проблема субстанційності часу і простору. Зв'язок часу і простору. Проблема єдиного континууму. Проблема існування минулого й майбутнього.</i>	
<b>Тема 14</b> <i>Онтологія свідомості</i>	
<i>Походження (варіативність концепцій), сутність і джерела. Свідомість як вища інтегруюча форма психіки. Сутнісні характеристики свідомості: суспільний характер, невід'ємність від абстрактного мислення, цільова спрямованість, інтенціональний характер (предметне відношення до дійсності). Свідомість як самосвідомість. Ознаки свідомості в загальному наближенні. Засоби передачі свідомості – знаки і мова, як найвищий прояв знаковості. Властивості свідомості – інтенційність та ідеаторність. Структура свідомості: види, рівні і форми. Метафізична проблема істини. Істина пізнання (логічна), істина суцього (онтична), істина буття (онтологічна). Теорії істини: адекватності або кореспонденції (Новий час), консенсусу (новітня філософія), когеренції. Свідомість і мозок.</i>	
<b>Тема 15</b> <i>Людське існування. Свобода та її виміри</i>	
<i>Специфічна біологічна неспеціалізованість людини (А. Гелен) – онтологічна підстава відкритості до буття, а відтак – свободи у виборі програми своїх дій та своєї долі. Свобода як основа сукупного духовно-людського самобуття і самостановлення (Е. Корет). Свобода і необхідність. Свобода і свавілля. Відносність свободи. Види свободи. Фаталізм і волюнтаризм.</i>	
<b>Тема 16</b> <i>Онтологія суспільства</i>	
<i>Поняття суспільства та його багатозначність. Суспільство як певний етап у розвитку людства; суспільство як характеристика якісного стану або іншого етапу у розвитку людства або країни (індустріальне суспільство, інформаційне суспільство, суспільство споживання тощо): суспільство як сукупність всіх форм об'єднання і взаємодій людей між собою і навколишнім світом. Опозиція «природа-людина»: спільне та відмінне. Суспільна свідомість, її природа та суттєві риси. Основні аспекти структури суспільної свідомості (конкретноісторичний, епістемологічний та соціологічний).</i>	

### СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

№ з/п	Тема заняття / Назва лабораторної роботи	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Проблема реальності та існування у метафізиці.	2	
2	Рівні конструювання реальності.	2	

3	Базові категорії онтології, моделі єдності світу	2	
4	Класичні онтології та картини світу	2	
5	Некласичні онтології 19-20 століття та ієрархічні моделі буття	2	
6	Єдність і багатоманітність. Монізм і плюралізм. Простота і складність. Частини й ціле. Абстрактне і конкретне. Родовидовий поділ. Загальне й одиничне.	2	
7	Людське існування. Свобода та її виміри	2	
8	Онтологія суспільства	2	

### Семінар 1.

**Тема:** Проблема реальності та існування у метафізиці.

**Мета та завдання семінару:** систематичне осмислення ключових методологічних і онтологічних проблем філософії, зокрема співвідношення теорії та історії філософської думки, можливості її об'єктивного викладення, а також інтерпретаційного характеру філософської історіографії.

**План:**

1. Чи має філософія єдину природу незалежно від історичних контекстів, чи ж вона завжди культурно-зумовлена?
2. Чи можливе об'єктивне викладення історії філософської думки?
3. Історія філософії як інтерпретація реального історичного періоду.
4. Сучасні підходи до метафізичної проблематики та її ролі в структурі філософського знання.

**Література:**

1. Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
2. Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДТУ, 2022.
3. Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.
4. Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.
5. Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
6. Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 61–95.
7. Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.
8. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
9. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
10. Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
11. Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
12. Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
13. Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
14. Paź B. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo–Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.

15. Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.
16. Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
17. Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
18. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевця. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
20. Європейський словник філософій // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovnnyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovnnyk_filosofii_t1.pdf)
21. Філософський енциклопедичний словник // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnnyk.pdf)
22. Гайдеггер М. Що таке метафізика? // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)
23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

#### Теми доповідей та есе:

1. Можливість об'єктивної історії філософії: між науковістю та інтерпретацією.
2. Походження понять “метафізика” та “онтологія” у класичній та сучасній філософії
3. Філософія як форма культури: у взаємодії з міфом, літературою, наукою та мистецтвом
4. Метафізика у ХХІ столітті: від традиційних проблем до новітніх підходів

#### Тестові завдання:

##### 1. Що є головним об'єктом дослідження онтології?

- А) Джерела пізнання
- В) Основи моральності
- С) Структури мови
- Д) Буття як таке

##### 2. Яка з ознак НЕ належить до метафізики у класичному розумінні?

- А) Вивчення позачуттєвого буття
- В) Аналіз фізичних процесів**
- С) Пошук першопричин і першооснов
- Д) Дослідження природи існування

##### 3. Який тип пізнання лежить в основі міфологічного світогляду?

- А) Раціональне пояснення
- В) Емпіричний експеримент
- С) Ірраціональна інтуїція та уявлення**
- Д) Аналітична дедукція

##### 4. Який термін уперше ввів Андронік Родоський, впорядковуючи праці Арістотеля?

- А) Онтологія
- В) Логіка
- С) Метафізика**
- Д) Етика

## Семинар 2.

**Тема:** Рівні конструювання реальності.

**Мета та завдання семінару:** Здійснити філософський аналіз становлення метафізичного й онтологічного мислення в контексті дофілософських уявлень, а також окреслити ключові напрями розвитку метафізики в межах європейської та східної філософських традицій.

Особливу увагу приділено багаторівневому аналізу (онтологічному, гносеологічному, аксіологічному, праксеологічному) й актуалізації метафізики в сучасних напрямках філософії.

#### **План:**

1. Проаналізувати символічні джерела формування метафізичних уявлень: смерть, пам'ять, слава, «друге народження».
2. Визначити структуру метафізичного міркування через рівні: онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний.
3. Порівняти західну та східну традиції метафізики (індуська, китайська, ісламська традиції).
4. Встановити зв'язки метафізики з сучасними галузями філософії: філософією науки, техніки, права, релігії тощо.

#### **Література:**

1. Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
2. Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДТУ, 2022.
3. Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.
4. Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.
5. Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
6. Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. – К., 1996. – С. 61–95.
7. Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.
8. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
9. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
10. Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
11. Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
12. Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
13. Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
14. Paź V. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo-Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.
15. Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.
16. Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
17. Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
18. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевця. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
20. Європейський словник філософій // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovyk_filosofii_t1.pdf)
21. Філософський енциклопедичний словник // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf)
22. Гайдеггер М. Що таке метафізика? // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)
23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

**Теми доповідей та есе:**

- 1.Символіка смерті та пам'яті як дофілософські витoki метафізики
- 2.Класичні парадигми метафізики: Платон, Арістотель і традиція схоластики
- 3.Східна і західна метафізика: точки перетину та концептуальні розбіжності
- 4.Метафізика і сучасна філософія: цифрова антропологія, етика, філософія техніки
- 5.Чотири рівні філософського аналізу: онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний.

#### Тестові завдання:

**1.Яке поняття в дофілософських культурах найчастіше символізує межу між буттям і небуттям?**

- А) Слава
- В) Сон
- С) Смерть**
- Д) Майстерність

**2.Що є характерною рисою східної метафізики у порівнянні із західною?**

- А) Ригідна раціональність
- В) Структура логічного доказу
- С) Нероздільність буття і свідомості**
- Д) Примат фізичних експериментів

**3.Який рівень філософського аналізу відповідає на запитання: «Для чого це?»**

- А) Онтологічний
- В) Аксіологічний**
- С) Гносеологічний
- Д) Практиологічний

### Семінар 3

**Тема:** Базові категорії онтології, моделі єдності світу

**Мета та завдання семінару:** Розкрити зміст поняття буття як фундаментальної категорії онтології, прослідкувати його історичні трансформації та філософське осмислення — від античності до сучасності, а також проаналізувати форми буття у зв'язку з природою, людиною, суспільством і віртуальною реальністю.

#### План:

- 1.Визначити онтологію як базовий розділ філософії та охарактеризувати її ключову категорію — буття.
- 2.Зміна змісту поняття буття в історико-філософському розвитку (античність, модерн, екзистенціалізм).
- 3.Співвідношення буття і небуття на прикладі філософій Парменіда, Платона, Арістотеля.
- 4.Структуру форм буття: природа, людина, дух, суспільство, віртуальне.
- 5.Основні аспекти проблеми буття: становлення, єдність світу, об'єктивно-суб'єктивне буття.

#### Література:

- 1.Арістотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
- 2.Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології.* – Черкаси: ЧДТУ, 2022.
- 3.Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки.* – Т. 1. – М., 1970.
- 4.Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.
- 5.Гусев В. *Вступ до метафізики.* – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
- 6.Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки.* – К., 1996. – С. 61–95.
- 7.Декарт Р. *Метафізичні роздуми.* – К., 2000. – 304 с.

- 8.Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
- 9.Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
- 10.Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
- 11.Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
- 12.Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
- 13.Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
- 14.Paź V. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo–Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.
- 15.Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.
- 16.Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
- 17.Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
- 18.Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевича. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
- 19.Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
- 20.Європейський словник філософії // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovyk_filosofii_t1.pdf)
- 21.Філософський енциклопедичний словник // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf)
- 22.Гайдеггер М. Що таке метафізика? // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)
23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

#### **Теми доповідей та есе:**

1. Поняття буття як гранична категорія онтології: філософська перспектива
- 2.Співвідношення буття і небуття у філософії: Парменід, Платон, Сартр
- 3.Мислення і буття: проблема їх єдності та протиставлення
- 4.Форми буття: природа, людина, дух, суспільство, віртуальна реальність
- 5.Світ як єдність: об'єктивна та суб'єктивна реальність у філософії буття

#### **Тестові завдання:**

**1.Який філософ заперечував можливість існування небуття?**

- A) Сартр
- B) Платон
- C) Парменід**
- D) Арістотель

**2.Що означає «плинне і немінуче» у філософії буття?**

- A) Суперечність між мисленням і мовою
- B) Дихотомію між раціоналізмом і емпіризмом
- C) Напруження між змінністю й постійністю у бутті**
- D) Розподіл часу на минуле й майбутнє

**3.Яка з форм буття включає єдність біологічного, психологічного і культурного вимірів?**

- A) Буття речей
- B) Буття соціальне
- C) Буття духовне
- D) Буття людини**

## Семінар 4.

**Тема:** Класичні онтології та картини світу

**Мета та завдання семінару:** Здійснити системний аналіз формування, розвитку та трансформації онтологічної й метафізичної думки від античності до Нового часу; дослідити зміст метафізичних категорій, концепти субстанції, буття, розуму й віри, а також методологічні основи метафізики в історико-філософському контексті.

### План:

1. Основні онтологічні ідеї античних мислителів: Парменіда, Геракліта, Зенона, Піфагора, Сократа, Платона, Аристотеля.
2. Християнські інтерпретації античної метафізики (Фома Аквінський, Дунс Скот, Оккам).
3. Дискусії про універсалії у середньовічній метафізиці.
4. Метафізичні концепції Нового часу: Бейкон, Декарт, Спіноза, Ляйбніц, Берклі, Юм, Кант.
5. Вплив наукової революції на структуру й методологію метафізики (Гегель, раціоналізм, діалектика).
6. Зміна ролі суб'єкта пізнання у метафізиці Нового часу та німецького ідеалізму.

### Література:

1. Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
2. Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДТУ, 2022.
3. Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.
4. Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.
5. Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
6. Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 61–95.
7. Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.
8. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
9. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
10. Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
11. Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
12. Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
13. Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
14. Paź В. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo-Sofija*. – №.15 (2011/4). – s.817–847.
15. Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.
16. Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
17. Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
18. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевича. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
20. Європейський словник філософії // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovnnyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovnnyk_filosofii_t1.pdf)

21. Філософський енциклопедичний словник //

[https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf)

22. Гайдеггер М. Що таке метафізика? //

[https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)

23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

### Теми доповідей та есе:

1. Антична онтологія: від Парменіда до Аристотеля.
2. Християнська метафізика: трансформація Платона й Аристотеля у вченні Фоми Аквінського.
3. Раціоналізм і метафізика в епоху Нового часу: від Декарта до Спінози.
4. Метафізика Канта: “Коперніканський переворот” і нова онтологічна перспектива.
5. Панлогізм і діалектика в системі Гегеля: нова онтологія логіки.

### Тестові завдання:

**1. Який античний філософ ототожнив буття з єдністю, виключаючи множинність і рух?**

- A) Геракліт
- B) Зенон
- C) Парменід**
- D) Сократ

**2. Що символізують числові гармонії у піфагорійській онтології?**

- A) Ідею абсолютної моралі
- B) Ритмічну структуру буття**
- C) Природний хаос
- D) Неможливість знання

**3. Яке поняття стоїть в основі оккамівської «бритви»?**

- A) Принцип саморефлексії
- B) Принцип найменшої складності**
- C) Закон виключеного третього
- D) Сумнів як засіб віри

**4. Яку проблему намагався вирішити Іммануїл Кант у своїй метафізиці?**

- A) Проблему доказу існування Бога
- B) Проблему первинності матерії
- C) Проблему свободи волі
- D) Питання про можливість метафізики як науки**

**5. Як Декарт тлумачить субстанцію?**

- A) Як моральну ідею
- B) Як тілесну матерію
- C) Як самостійну основу, яка не потребує нічого, щоб існувати**
- D) Як результат суспільного договору

### Семінар 5.

**Тема:** Некласичні онтології 19-20 століття та ієрархічні моделі буття

**Мета та завдання семінару:** Проаналізувати шляхи критики, трансформації та часткової реабілітації метафізики у філософії XIX–XX ст.; дослідити вплив позитивізму, ірраціоналізму, екзистенціалізму та постмодернізму на розуміння метафізичних категорій і предмету метафізики.

#### План:

1. Особливості критики метафізики з позицій позитивізму (О. Конт, Г. Спенсер) та логічного позитивізму (М. Шлік, Р. Карнап).
2. Ірраціональна критика метафізики в нігілізмі Ф. Ніцше.
3. Внесок М. Гайдеггера в оновлення метафізики через концепцію фундаментальної онтології.

- 4.Позиції постмодерну щодо метафізики: деконструкція, криза єдності світу, втрата смислів.
- 5.Роль неотомізму у збереженні й переосмисленні класичної метафізики в ХХ ст.

### Література:

- 1.Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
- 2.Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДГУ, 2022.
- 3.Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.
- 4.Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.
- 5.Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
- 6.Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 61–95.
- 7.Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.
- 8.Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
- 9.Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
- 10.Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
- 11.Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
- 12.Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
- 13.Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
- 14.Paź W. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo–Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.
- 15.Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.
- 16.Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
- 17.Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
- 18.Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевця. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
- 19.Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
- 20.Європейський словник філософій // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeyskyi\\_slovnnyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeyskyi_slovnnyk_filosofii_t1.pdf)
- 21.Філософський енциклопедичний словник // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnnyk.pdf)
- 22.Гайдеггер М. Що таке метафізика? // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)
23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

### Теми доповідей та рефератів:

- 1.Метафізика як об'єкт критики в позитивізмі ХІХ–ХХ століть.
- 2.Нігілізм Ф. Ніцше та “смерть метафізики”: критика класичних цінностей.
- 3.Фундаментальна онтологія Мартіна Гайдеггера як спроба відновлення метафізики
- 4.Метафізика під знаком деконструкції: Ж. Дерріда і Ж.-Ф. Ліотар
- 5.Метафізика і віра: неотомізм Ж. Марітена та Е. Жильсона

### Тестові завдання:

- 1.Який мислитель сформулював три стадії розвитку людського пізнання, що завершуються науковою стадією як альтернативою метафізиці?

- A) Герберт Спенсер
- B) Рудольф Карнап
- C) Огюст Конт
- D) Карл Поппер

**2.Хто з філософів вважав метафізику «симптомом хвороби культури» і пропонував її «подолати» через переоцінку цінностей?**

- A) М. Гайдеггер
- B) Ф. Ніцше**
- C) Ж.-Ф. Ліотар
- D) Е. Жильсон

**3.Хто з філософів відмежував «буття» від «сущого» і поставив питання про сенс буття як центр філософії?**

- A) Артур Шопенгауер
- B) Жак Дерріда
- C) Мартін Гайдеггер**
- D) Герберт Спенсер

**4.Яка філософська течія вважала, що метафізичні твердження є беззмисловими, оскільки не піддаються верифікації?**

- A) Герменевтика
- B) Логічний позитивізм**
- C) Екзистенціалізм
- D) Неотомізм

**5.Що характеризує підхід Жака Дерріди до метафізики?**

- A) Побудова нової теоцентричної онтології
- B) Спрощення метафізики до емпіричних істин
- C) Конструкція раціональної системи ідей
- D) Деконструкція як руйнування метафізичних центрів і бінарних опозицій**

### **Семінар 6.**

**Тема:** Єдність і багатоманітність. Монізм і плюралізм. Простота і складність. Частини й ціле. Абстрактне і конкретне. Родо-видовий поділ. Загальне й одиничне.

**Мета та завдання семінару:** Осмислити базові категорії метафізики — єдність, багатоманітність, частина, ціле, загальне, одиничне, а також дослідити ключові філософські позиції щодо абстрактних і конкретних об'єктів, родо-видової структури буття, номіналізму та реалізму.

#### **План:**

- 1.Зміст понять єдності та багатоманітності у філософському контексті.
- 2.Опозиції монізму й плюралізму, редукціонізму й антиредукціонізму в метафізиці.
- 3.Природа взаємозв'язку частин і цілого, складного та простого.
- 4.Проблема існування абстрактних об'єктів і пов'язані з цим погляди номіналізму й реалізму.
- 5.Метафізичне значення понять загального, одиничного, виду, роду, індивіду та їх способів існування.

#### **Теми доповідей та есе:**

- 1.Єдність і багатоманітність як універсальні принципи буття: від Платона до сучасної метафізики
- 2.Метафізика цілого і частини: від Арістотеля до аналітичної філософії
- 3.Редукціонізм і антиредукціонізм у метафізиці: філософський аналіз складності
- 4.Абстрактні й конкретні об'єкти: між логікою, онтологією і епістемологією
- 5.Номіналізм і реалізм: класична проблема метафізики загального

#### **Тестові завдання:**

**1. Яка з філософських позицій стверджує, що існує лише одна реальність або субстанція?**

- A) Плюралізм
- B) Дуалізм
- C) Монізм**
- D) Реалізм

**2. Що є центральною проблемою у суперечці між номіналізмом і реалізмом?**

- A) Співвідношення свободи й необхідності
- B) Існування універсалій (загальних понять)**
- C) Визначення природи істини
- D) Відношення науки і віри

**3. Який підхід стверджує, що всі складні явища можуть бути пояснені через простіші компоненти?**

- A) Антиредукціонізм
- B) Релятивізм
- C) Редукціонізм**
- D) Феноменологія

**4. Що є основною характеристикою абстрактних об'єктів у метафізиці?**

- A) Їхня спостережуваність у фізичному світі
- B) Їхня змінність і нестабільність
- C) Їхнє існування поза простором і часом**
- D) Їхня залежність від суб'єкта

**5. Як у філософії називають концепцію, що заперечує самостійне існування загального і визнає лише одиничне?**

- A) Реалізм
- B) Номіналізм**
- C) Дуалізм
- D) Індуктивізм

#### **Література:**

1. Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
2. Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДТУ, 2022.
3. Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.
4. Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.
5. Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
6. Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 61–95.
7. Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.
8. *Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей*. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
9. *Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей*. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
10. Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
11. Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
12. Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
13. Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
14. Paź W. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo-Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.
15. Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.

16. Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
17. Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
18. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевця. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
20. Європейський словник філософій // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovyk_filosofii_t1.pdf)
21. Філософський енциклопедичний словник // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf)
22. Гайдеггер М. Що таке метафізика? // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)
23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

### Семінар 7.

**Тема:** Людське існування. Свобода та її виміри

**Мета та завдання семінару:** Дослідити філософське розуміння свободи як онтологічної основи самостворення людини, розкрити її зв'язок з біологічною відкритістю (за Арнольдом Геленом) та духовною самотворчістю (за Е. Коретом), а також проаналізувати співвідношення свободи з необхідністю, свавіллям, відповідальністю та межами свободи.

#### План:

1. Концепція біологічної неспеціалізованості людини як умови її відкритості до буття.
2. Визначення свободи у філософському і онтологічному сенсі.
3. Характеристика межі між свободою і свавіллям, свободою і необхідністю.
4. Типи свободи (онтологічна, моральна, політична, внутрішня тощо).
5. Філософські позиції фаталізму і волюнтаризму як крайнощі в інтерпретації свободи.

#### Теми доповідей та есе:

1. А. Гелен: біологічна непристосованість як основа свободи і культури
2. Свобода як онтологічна умова духовного самостворення (Е. Корет)
3. Свобода і необхідність: конфлікт чи взаємодоповнення?
4. Свавілья як загроза свободі: філософське розмежування понять
5. Фаталізм і волюнтаризм: крайнощі в осмисленні свободи

#### Тестові завдання:

- 1. Хто з філософів стверджував, що біологічна неспеціалізованість людини є підставою її свободи та культури?**
- A) Е. Кассіерер  
B) Е. Корет  
**C) А. Гелен**  
D) М. Шелер
- 2. Яка філософська позиція заперечує можливість вільного вибору, вважаючи все зумовленим наперед?**
- A) Волюнтаризм  
**B) Фаталізм**  
C) Лібералізм  
D) Екзистенціалізм
- 3. Яке з тверджень найточніше відображає позицію Е. Корета?**
- A) Людина – це розумне тваринне.  
B) Свобода – це ілюзія в умовах суспільства.  
C) Самобуття людини формується через вільне проектування власної долі.

D) Свобода – це відсутність зовнішнього контролю.

4. **Яке з понять означає зловживання свободою без урахування наслідків і відповідальності?**

A) Необхідність

B) Сваюля

C) Волонтаризм

D) Раціональність

5. **Що з наведеного є прикладом розмежування типів свободи?**

A) Свобода як свобода волі та свобода вибору

B) Свобода як інстинкт самозбереження

C) Свобода як біологічна еволюція

D) Свобода як повна ізоляція від суспільства

### Література:

1. Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>

2. Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДТУ, 2022.

3. Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.

4. Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія: підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фоліо, 2013. – 509 с.

5. Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.

6. Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 61–95.

7. Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.

8. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.

9. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.

10. Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.

11. Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.

12. Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.

13. Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.

14. Paź W. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo–Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.

15. Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.

16. Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.

17. Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.

18. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевича. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.

19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.

20. Європейський словник філософії //

[https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovnyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovnyk_filosofii_t1.pdf)

21. Філософський енциклопедичний словник //

[https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf)

22. Гайдеггер М. Що таке метафізика? //

[https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)

23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

## Семінар 8.

### Тема: Онтологія суспільства

**Мета та завдання семінару:** Розкрити багатозначність поняття «суспільство» у філософському дискурсі, проаналізувати його структуру та розвиток, виявити відмінності між природним і соціальним, а також осмислити природу та аспекти суспільної свідомості.

### План:

1. Підходи до поняття «суспільство» в історико-філософській традиції.
2. Суспільство як історичний феномен, систему взаємодій та стадію розвитку.
3. Співвідношення та розмежування понять «природа» і «людина».
4. Природа, сутність і функції суспільної свідомості.
5. Основні аспекти структури суспільної свідомості: історичний, пізнавальний, соціальний.

### Література:

1. Аристотель. Метафізика // <https://chtyvo.org.ua/authors/Aristotle/Metafizyka/>
2. Астапова-Вязьміна О. І. *Методичні рекомендації, конспект лекцій з метафізики та онтології*. – Черкаси: ЧДТУ, 2022.
3. Гегель Г.-В. Ф. *Наука логіки*. – Т. 1. – М., 1970.
4. Губерський Л. В. (та ін.) *Філософія : підручник для студентів вищ. навч. закл.* – Харків: Фолио, 2013. – 509 с.
5. Гусев В. *Вступ до метафізики*. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
6. Гуссерль Е. *Криза європейського людства і філософія* // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. – К., 1996. – С. 61–95.
7. Декарт Р. *Метафізичні роздуми*. – К., 2000. – 304 с.
8. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: Дух і літера, 2009. – С. 101–147.
9. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей. Том другий. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 13–72.
10. Кант І. *Критика чистого розуму* / пер. з нім. І. Бурковський. – К.: Юніверс, 2000. – 502 с.
11. Лакс М. *Метафізика: сучасний вступний курс*. – К.: Дух і літера, 2016. – 584 с.
12. Мондін Б. *Онтологія і метафізика* / Баттіста Мондін. – Жовква: Місіонер, 2010. – 284 с.
13. Нестеренко В. Г. *Вступ до філософії: онтологія людини*. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
14. Paź V. *Ontologia versus metafizyka? Geneza, rozwój i różne postaci nowożytnej teorii bytu* / Bogusław Paź // *Filo-Sofija*. – Nr.15 (2011/4). – s.817–847.
15. Сафонік Л. *Буттєвість сенсу людського життя*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 350 с.
16. Стружевський В. *Онтологія*. – К.: Дух і літера. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312 с.
17. Тімченко О. П. (та ін.) *Філософія: навч. посібник для студентів усіх напрямів підготовки* / За заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів: Растр-7, 2015. – 359 с.
18. Філософія як історія філософії: підручник / За ред. В. І. Ярошевця. – К.: Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
19. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник / За ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621 с.
20. Європейський словник філософій // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin\\_Barbara/Yevropeiskyi\\_slovnyk\\_filosofii\\_t1.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cassin_Barbara/Yevropeiskyi_slovnyk_filosofii_t1.pdf)
21. Філософський енциклопедичний словник // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf)
22. Гайдеггер М. Що таке метафізика? // [https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger\\_Martin/Scho\\_take\\_metafizyka\\_frahmenty.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Heidegger_Martin/Scho_take_metafizyka_frahmenty.pdf)
23. Ортега-і-Гассет О. Чиста філософія // <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3821>

### Теми доповідей та рефератів:

1. Багатозначність поняття «суспільство»: від Арістотеля до постіндустріальної теорії
2. Суспільство в контексті опозиції "природа – людина": пошуки балансу
3. Суспільство як мережа взаємодій: комунікаційний і системний підходи
4. Суспільна свідомість: структура, риси та історичні форми
5. Інформаційне суспільство та суспільство споживання: нові виклики філософії

Тестові завдання:

**1. Яке з наведених визначень найповніше відображає філософське розуміння суспільства?**

- A) Група людей, які живуть на одній території
- B) Організована політична структура
- C) Сукупність форм об'єднання і взаємодій людей між собою і з природою**
- D) Будь-яка спільнота людей з однаковими цінностями

**2. Що вказує на специфіку суспільної свідомості?**

- A) Вона властива тільки науковцям
- B) Вона не залежить від матеріального життя
- C) Вона виникає через індивідуальні відчуття
- D) Вона є відображенням суспільного буття в ідеальній формі**

**3. Який із підходів підкреслює еволюційний характер розвитку суспільства?**

- A) Міфологічний
- B) Постмодерністський
- C) Історико-філософський**
- D) Естетичний

**4. Який з аспектів НЕ належить до структури суспільної свідомості, згідно з текстом?**

- A) Епістемологічний
- B) Економічний**
- C) Соціологічний
- D) Конкретно-історичний

**5. Яке суспільство визначається домінуванням обробки та обміну інформацією?**

- A) Суспільство праці
- B) Аграрне суспільство
- C) Інформаційне суспільство**
- D) Тоталітарне суспільство